

LUCIDA INTERVALLA

PRILOZI ODELJENJA ZA
KLASIČNE NAUKE

BR. 40

FILOZOFSKI FAKULTET
U BEOGRADU
2011.

Marijana Nestorov
Filozofski fakultet, Beograd

Testamentum porcelli: o smislu i svrsi jedne poznoantičke parodije

Apstrakt. U cilju bližeg razumevanja svrhe i poruke *Prasećeg zaveštanja*, dela nepoznatog autora iz IV veka, na latinskom jeziku punom spornih oblika i nejasnih mesta, ovaj rad je sastavljen u obliku komentara teksta. U uvodnom delu koji prethodi komentaru, autor se osvrnuo na opšte karakteristike rimskog testamenta, na pojave u antičkoj književnosti koje su eventualno mogle uticati na nastanak ovog dela, kao i na teorije nekolicine stručnjaka o tome šta je osnovna ideja teksta *Testamentum porcelli*.

Ključne reči: porcellus, testamentum, corocotta, solivertiator, Kalendae Lucerninae, rixator, capitina, bubularius, esiciarius, lumbulus, vesica, cauda, popia.

Abstract. This paper is written in the form of a commentary in an attempt to better understand the main purpose and the message of the *Testamentum porcelli*, the work of a 4th century anonymous author.. In the introduction to the commentary, the author looks into the characteristics of the Roman testament in general, into some other occurrences of the same genre in ancient literature, which could possibly have had an impact on the creation of this text, as well as into some modern theories about the main idea of the *Testamentum porcelli*.

Key words: porcellus, testamentum, corocotta, solivertiator, Kalendae Lucerninae, rixator, capitina, bubularius, esiciarius, lumbulus, vesica, cauda, popia.

Iako bismo možda pomislili da je *Testamentum porcelli* metaforičan naslov, on ipak otkriva pravu radnju teksta kome je nadenut i zaista pred sobom imamo zaveštanje jednog praseta. Tekst koji govori o sudnjem danu Marka Grunija Korokote prasca sastoji se iz dva dela: opisa okolnosti koje su ga dovele u situaciju da napiše zaveštanje i diktata samog zaveštanja.

Da je nastao oko hiljadu godina kasnije, a ne u IV veku, možda bismo čitali i opis suđenja prascu.¹ Međutim, za ovaj period već je dovoljno čudna ideja o životinjskom zaveštanju.

1) Suđenja životinjama su bila relativno česta pojava u poznom srednjem veku. Vidi Evans, E. P., *The Criminal Prosecution and Capital Punishment of Animals*, New York, 1906.

Izuzev same teme koja izuzetno zanimljiva i svakako navodi čitaoca na razmišljanje o tome ko je i zašto napisao jedan ovakav tekst te odatle uopšte piscu ideja da postavi svinju za glavni lik nečega što najviše liči na pravnu parodiju, u tekstu nailazimo i na relativno veliki broj ἀπαξ λεγόμενα koje zahtevaju objašnjenje. Igre rečima, vulgarizmi, specifična imena likova koji se pominju u *Prasećem zaveštanju* drže pažnju prilikom čitanja dok ne stignemo do verovatno najčudnijeg momenta u tekstu testamenta: zaveštavanja organa.

Veliki broj sačuvanih rukopisa svedoči o tome da je *Testamentum porcelli* izazivao pažnju publike i u srednjem veku, ali nažalost ne znamo zašto. Da li im je prosto bilo smešno, da li su umeli da čitaju između ovih zbunjujućih redova ili je presudan uticaj na popularnost *Zaveštanja* imala Jeronimova negativna kritika ove „šale“ – ostaje misterija.

Pitanje popularnosti nije jedino na koje nemamo odgovor kada je ova mala parodija ili šala u pitanju. Sigurno je da bi umnogome pomoglo kada bismo znali ko je bio autor *Prasećeg zaveštanja*, pa bismo onda možda i bez dalje pomoći mogli da razumemo zašto ga je napisao. No, ovako ostaje puno prostora za pretpostavke, maštu i dalje istraživanje, a upravo je to ono što ovaj tekst čini interesantnim i vrednim pažnje.

Testimonia

Na jednom mestu Jeronim govori o tome da popularna knjiga nije isto što i kvalitetna knjiga. Negoduje što je slaba literatura popularna, a kvalitetnu malo ko može da razume. Za primer te slabe a popularne literature uzima spis koji opisuje kao *zaveštanje Grunija Korokote prasca*. Ovome suprotstavlja Platonovog *Timeja*:

*Nullus tam imperitus scriptor est qui lectorem non inveniatur similem sui, multoque pars maior est Milesias fabellas revolvendum quam Platonis libros. In altero enim ludus et oblectatio est, in altero difficultas et sudor mixtus labori. Denique Timaeum de mundi harmonia astrorumque cursu et numeris disputantem ipse qui interpretatus est Tullius se non intellegere confitetur, testamentum autem Grunnii Corocottae porcelli decantant in scholis puerorum agmina cachinnantium.*²

2) Hier. Praef. In Isa. 12.

Nema pisca toliko neveštog da ne može da nađe čitaoca po svojoj meri, i mnogo je veći broj onih koji po više puta čitaju miletske priče nego li Platonove knjige. Dok se prvi zabavljaju i uživaju, drugi se pate i preznojavaju od muke. Konačno, Tulije, mada je preveo *Timeja* koji raspravlja o harmoniji sveta i kretanju i broju zvezda, priznaje da ga ne razume, a vojske iscerenih dečaka u školi recituju zaveštanje Grunija Korokote prasca.

Ovom svedočanstvu se dodaje još jedno mesto kod Jeronima gde on aludira na isti spis. Štaviše, ponovo nam daje sliku školske dece kako recituju *Zaveštanje* i ponovo stavlja ovaj spis u rang sa miletskim pripovestima: po kvalitetu svakako, a ne po tematici.

*Quasi non cirratorum turba Milesiarum in scholis figmenta decantet et testamentum suis Bessorum cachinno membra concutiat atque inter scurrarum epulas nugae istius modi frequententur.*³

Masa kovrdžavih dečaka u školi recituje miletske izmišljotine i u divljačkom smehu im se tresu udovi zbog svinjskog zaveštanja, isto kao što se slične besmislice stalno prepričavaju na lakrdijaškim gozbama.

Nije jasno na šta je tačno mislio Jeronim obrtom *Bessorum cachinno*. Uglavnom se tumači tako da su *Bessi* metonimija za *varvare*, mada je bilo i predloga da se misli na to da su se Tračani isto smejali čitajući ovaj tekst.⁴

Spis koji pominje Jeronim začudo je ostao sačuvan i to u osam rukopisa.

Šta je to *Testamentum porcelli*

Do sredine dvadesetog veka nije se mnogo pažnje obraćalo na ovaj tekst. Procenjen je kao ne mnogo uspela šala na diskutabilnom latinskom i kao takav ostao zanemaren.⁵

Međutim, u novije vreme bilo je dosta pokušaja da se odgovori na neka pitanja koja se sama nameću kada se, imajući na umu Jeronimove opaske, pažljivo pročita *Testamentum porcelli*: šta je to „školarcima“ bilo toliko

3) Hier. *Adv. Ruf.* 1, 17.

4) Champlin, 1987., Daube, 1969.

5) U prvom modernom izdanju Haupt kaže: „iocos non insulsos plane sed mediocriter lepidos“, (Haupt, 1860/1876, kako ga citira Aubert, 2000, str. 5).

smešno i interesantno, a da mi to sedamnaest vekova kasnije uopšte ne vidimo? Da li je moguće da se smisao za humor u međuvremenu toliko izmenio da maltene moramo držati Jeronima za reč da su se neki valjali od smeha iznova i iznova ponavljajući priču o dobrovoljnoj donaciji organa jednog praseta pred klanje? I još, zašto je jedan (makar i prvoklasan) vic sačuvan u sedam rukopisa u periodu od IX do XII veka (i još jednom iz XVI veka)⁶ kad su nam tolika dela ostala nepoznata a da sudovi antičkih pisaca o njihovom značaju i kvalitetu nisu ni izbliza bili tako negativni.

* * *

Prema mišljenju jednog stručnjaka koji se pozabavio analizom ovog teksta, *Praseće zaveštanje*, iako sasvim liči na pravi testament, ne ispunjava nijedan od četiri zahteva koje je rimski testament morao da ispunjava da bi bio punovažan.⁷

Jedina vrsta testamenta koja nije bila ograničena strogim pravilima bio je vojnički testament. Naime, poznato je da od Trajanovog vremena vojnici na dužnosti nisu morali da prate formalna pravila za sastavljanje testamenta, a Hadrijan je ovo pravilo (tj. izuzetak od pravila) proširio i na veterane. I drugo, s obzirom na to da su roditelji među naslednicima, jasno je da je zaveštalac još uvek pod *patria potestas*, a u tom slučaju su takođe jedino vojnici imali pravo da zaveštavaju svoj *peculium castrense*.⁸

Ipak, svi se slažu da je pisac ove parodije bio sasvim dobro upoznat sa rimskim pravnim sistemom ili barem sa sastavljanjem testamenata. Zato ostaje nejasno kako to da je neke delove sastavio po šablonu a onda sve upropastio ubacivanjem nekih neobičnosti. Na primer:

Quoniam manu mea scribere non potui, scribendum dictavi.

Pošto nisam mogao da pišem svojom rukom, diktirao sam.

Sasvim je uobičajeno da nepismen čovek diktira svoju poslednju volju. Takođe je konvencija da u dokumentu stoji pomen o tome. Međutim, prasac je zaboravio da navede ime pisara⁹ i ova rečenica bi trebalo da stoji pri kraju teksta.¹⁰

6) Spisak rukopisa i beleške o razlikama u njima vidi Bott, 1972, str. 3–17.

7) Aubert, 2000.

8) Dig. 29, 1, 1.

9) Obaveza je nepismenog zaveštaoca da navede ime pisara, npr.: *in hac cartula testamentum feci, idque scribendum dictavi Domitio Iohanni*, Gesta de aper. test.

10) Aubert, 2000, str. 10.

Takođe imamo zapažanja na nivou pravne terminologije. Tri su kombinacije upotrebljene u *Prasećem zaveštanju* u značenju *ostaviti, zaveštati: do lego dari, dabo donabo i legato dimitto*. To su zapravo formule koje su se koristile u konkretnim slučajevima – za različite stvari. Izraz *do lego* se upotrebljavao za legate *per vindicationem*,¹¹ a dodatak *dari* pak odnosi se na zaveštanja tipa *per damnationem*¹² (mada se čini da kombinacija ova dva nije bila neuobičajena), dok se formula *dabo donabo* odnosi na *donatio mortis causa*.¹³ Varijanta *legato dimitto* je zabeležena samo na ovom mestu i verovatno oslikava malo slobodnije izražavanje koje je karakteristično za pozniji period. Samo *dimitto* u značenju *ostaviti* zabeleženo je i drugde.¹⁴

U vezi sa *Prasećim zaveštanjem* postavljaju se mnoga druga pitanja i zapaženo je još dosta toga o validnosti dokumenta te piščevog poznavanja rimskog prava. Na primer, on zna da je sedam svedoka potrebno za punopravnost zaveštanja nepismenog lica, ali ne obraća pažnju na činjenicu da se za naslednika mora imenovati određeno lice, a da to nikako ne može biti neodređena grupa ljudi. Po pravilu ostavlja delove svoje imovine članovima porodice, a onda prelazi na zaveštavanje organa, koje je do tada nečuvano i po svoj prilici nemoguće.¹⁵ Neki čak idu toliko daleko da ukazuju na zakon o zabrani jedenja određenih delova tela.¹⁶ Ipak, ima pravo Bot kada kaže da se pri tumačenju ovog teksta previše raspravlja o sporednim stvarima i da poenta nije u pravnoj validnosti ove parodije.¹⁷

* * *

Nije mali broj istraživača koji su u proteklih pedesetak godina pokušali da proniknu u skriveno značenje *Prasećeg zaveštanja* – ako ga uopšte ima. Ali, uprkos raznim više ili manje verovatnim teorijama ostajemo bez čvrstog zaključka o tome šta *Testamentum porcelli* zapravo predstavlja.

Sigurno je da bi se svako, pročitavši ovaj tekst, zapitao kako da ga definiše. Odgovori koji prvi prirodno padaju na pamet su: školska vežba ili parodija.

11) Testator koristi reči: *do, lego, habeto*.

12) Fraza glasi: *damnas esto dari*. Legatar je u ovom slučaju poverilac i ima zaduženje da prenese svojinu na treće lice.

13) Ova vrsta poklona je ugovor među živima sklopljen pod teškim okolnostima i opasnim po život, ali u slučaju da sastavljač testamenta preživi datu situaciju: poništava se i poslednja volja.

14) Tafel, TLL V 1, 1216, 71.

15) O ovim ovde nabrojanim problemima pisali su D'Ors, 1953, Daube, 1969, Quetglas, 1980, Aubert, 2000.

16) Champlin, 1987 upućuje na Plinija: *Nat.* 8, 209.

17) „Jedoch ist fraglich, ob man damit nicht schon zu viel nach Hintergründen forscht und nicht einfach die juristische Korrektheit in dieser Parodie Nebensache ist.“ Bott, 1972. str. 23.

Znamo da su u školama postojale retorske vežbe poput kontroverzija, u kojima se postavljao izmišljeni pravni slučaj i onda je đak imao za zadatak da prikaže kako bi izgledala čitava parnica. Da je neki od profesora svojim učenicima zadao da napišu testament u ime praseta, to nije mnogo verovatno ali jeste moguće da je neki vickasti, nedovoljno obučeni student prava pokušao da nasmeje drugare. Postoji i takva hipoteza da je nekakav student u inat profesoru sastavio *Zaveštanje* ne bi li istakao beskorisnost te profesije.¹⁸

Iako zbog Jeronimovih obaveštenja uglavnom svi prihvataju mogućnost da je tekst potekao iz školskog okruženja,¹⁹ ipak se mahom opredeljuju za kategoriju parodije kako bi okarakterisali *Testamentum porcelli*.²⁰ Primećeno je nekoliko „podvrsta“ parodije u okviru samog teksta: literarna,²¹ pravna,²² parodija na religijski jezik,²³ parodija na pompejske nadgrobne spomenike.²⁴

Jedno interesantno objašnjenje vezano za parodiju nalazimo kod Mocija: on pretpostavlja da bi ovo mogao biti primer malo poznate burleskne literature koja je nastajala u periodu oko Saturnalija i kroz parodiju ismevala jezik pravnih dokumenata bliskih rimskom građaninu. Nažalost, Moci kao ni Ramos, koja ga citira, ne daju nam primere za to što podrazumevaju pod „*una literatura burlesca poco conocida y estudiada*“.²⁵ Donekle snažniju kritiku društva u redovima *Prasećeg zaveštanja* oseća Šamplin. On ovaj komad naziva satiričnim.

Pomalo je neobično što N. Bot, koji je u okviru svog doktorskog rada vrlo temeljno obradio temu, uporedio sve rukopise, prokomentarisao maltene svaku reč, nikako ne daje eksplicitno mišljenje o tome šta ovaj kratki tekst zapravo predstavlja. U uvodu samo piše da pred sobom imamo lep primer „narodne umetničke“ proze.²⁶ Kasnije, prilikom komentarisanja,

18) Aubert, 2000, str. 24 ukazuje na to da su se predavanja na Pravnom fakultetu u Bejrutu držala na latinskom do Jeronimovog vremena zasigurno.

19) Kao što smo videli, Jeronim nigde ne govori ništa slično tome da su deca napisala ovaj tekst. Ideja o tome da je tekst nastao u nekoj školi potekla je na osnovu Jeronimove izjave da su ga deca u školi čitala.

20) Ovo se već vidi u nekim od naslova radova koji se bave ovom temom: „una parodia juridica“ (Quetglas, 1980), „Una problematica parodia tadolatina“ (Mocci, 1981).

21) Ramos, 2005, str. 409 poredi *ut vidit se moriturum esse* sa: *mori jussis non amplius quam horarum spatium dabat* (Suet. Ner. 37, 3).

22) Vidi fusnotu br. 19 i još D’Ors, 1953.

23) Vidi u komentaru *solivertiator i si qua*.

24) Ramos, 2005, str. 409.

25) Isto, str. 408.

26) „Es bietet uns ein gutes Beispiel volkstümlich–künstlerischer Prosa“, Bott, 1972, Vorwort.

Bot mahom revnosno navodi tuđa mišljenja o konkretnim deonicama, a u celini stičemo utisak da se, oprezno, priklanja što konzervativnijem i doslovnijem tumačenju. S druge strane, potpuno suprotno Botu i bez trunke konzervativizma, S. Ramos komentariše potencijalno škakljive aluzije u *Prasećem zaveštanju*. Ipak, kao što sama kaže u uvodu svog vrlo selektivnog komentara,²⁷ ona ne želi da zalazi u diskusiju o prirodi teksta, već se bavi isključivo odgonetanjem onoga što je, pored očiglednog (igre rečima, imena likova, sitne parodije, raspodele organa), moglo biti smešno onovremenim čitaocima.

U svakom pogledu najsmelija hipoteza našla se u radu Žan-Žaka Obera.²⁸ Naime, on na petnaestak stranica obrazlaže ideju o tome da se pred nama zapravo nalazi „a Jewish Anti-Christian Pamphlet“. Glavni razlog za ovu neobičnu teoriju je to što *Praseće zaveštanje* nema odlike validnog testamenta iako je njegov autor očigledno bio upućen u pravnu terminologiju. Ober dolazi do zaključka da mora biti da je testament s namerom sastavljen nepravilno. Iz tog zaključka proizišla je sledeća misao: likom praseta predstavljen je Isus Hristos. Za glavni argument uzima dvostruko tumačenje latinskog *testamentum* odnosno grčkog *διαθήκη*, te raspravu o tome da li je Hristos ostavio pravi testament tj. materijalno zaveštanje a ne samo duhovni zavet. Izbor svinje za životinju kojom bi se predstavio Hristos, očekivano, objašnjava uz pomoć izreke: *you are what you eat*, uz propratnu opasku o tome da neki od savremenih naučnika smatraju da su rani hrišćani odabrali da jednu svinjetinu kako bi se dodatno razlikovali od Jevreja.²⁹ Jasno je Oberu da njegova publika, mahom stručna, nije preterano otvorena za nepotkrepljene teorije ovog tipa, i zato stalno apeluje na čitaoce da pokušaju da se oslobode predrasuda i prihvate mogućnost drugačijeg pristupa tekstu. Međutim, iako je temeljno obradio veliki broj podataka i sastavio sasvim verovatnu priču, ipak ostaje bez i jednog jedinog dokaza u prilog svojoj tezi. Nas pak ostavlja bez objašnjenja šta je to što bi jedan branilac jevrejske vere hteo da postigne sastavivši ovakav „pamflet“. I konačno, veoma važno pitanje na koje Ober nije pokušao da odgovori: kako to da Jeronim, koji je i te kako bio upućen u verske prilike svog vremena, nije uspeo da pronikne u srž ovoga teksta, i još ga izjednačava s miletskim pričama? Štaviše, daje sledeći komentar: „If Jerome

27) Ramos, 2005. obrađuje samo sledeće deonice: *pueris caudam, puellis vesicam, mulieribus lumbulos, cinaedis musculos, coco popiam et pistillum*.

28) Aubert, 2000.

29) Aubert, 2000, str. 21.

had been aware of the fact that the *Testamentum porcelli* could be read as an attack against the faith he had spent his life defining, defending, and disseminating, how would he have felt knowing that this text would owe its survival almost exclusively to the negative judgment he had expressed about it on two separate occasions?”³⁰ Pomenimo još i to da nijedan od osam rukopisa *Prasećeg zaveštanja* nije sačuvan zajedno sa nekim Jeronimovim delom. Neki od rukopisa beleže da Jeronim pominje ovaj tekst, ali nema ničega što bi govorilo o tome da se zato očuvao.

Testament u antičkoj književnosti

Na pitanje otkuda autoru *Prasećeg zaveštanja* ideja da napiše tekst u obliku testamenta,³¹ pokušao je da odgovori Ober. On navodi primere testamenta u okviru književnih oblika poput basne, epigrama itd.

Primeri u prilog hipotezi da je *Testamentum porcelli* ustvari nekakav oblik zagonetke nalaze se kod Fedra i Metrodora.³² Fedar je u obliku testamenta postavio logički zadatak, a Metrodor matematički. Kod Lucilija³³ nalazimo primer apsolutnog paradoksa – zaveštanje samome sebi, ali osim upotrebe testamenta kao literarnog sredstva, nema mnogo zajedničkog između *Prasećeg zaveštanja* i ova tri navedena teksta.

Malo više sličnosti pokazuje nepoznati autor sa Petronijem. Sigurno da se zbog toga Biheler odlučio da svom izdanju Petronija, pored Varonovih i Senekinih satira, doda i *Testamentum porcelli*. U *Satirikonu* se Petronije dva puta poigrava sa oblikom testamenta. Prvi put prikazom Trimalhionovog zaveštanja koje je za našu temu interesantno eventualno zbog uputstava kamenorescu o izradi spomenika.³⁴ Ali zato Eumolpova poslednja volja s

30) Aubert, 2000, str. 30.

31) *Testamentum porcelli* je prvi prvi predstavnik životinjskog testamenta na koji nailazimo u književnosti. Tek devet vekova kasnije počinju da se javljaju i drugi spisi ovog tipa. Prvi sledeći poznati životinjski testament je *Testamentum asini* iz XIII veka. Zanimljivo je da i magarac zaveštava delove svog tela raznim grupama ljudi. Ober pominje festivale u Francuskoj i Engleskoj u periodu oko Božića odnosno Nove godine, za koje bi se mogli vezati nastanci još nekolicine životinjskih testamenata u XIII veku: dve varijacije na *Testamentum asini*, zatim *Le Testament de l'âne* i sa sličnom tematikom *Lamentation of a Hare*. Takođe daje spisak životinjskih testamenata od XV veka, koji obuhvata zaveštanje psa, mazge, lisice, ptice itd. Od XIX veka sa ovakvom tematikom poznata je samo jedna predstava: *Last Will and Testament of an extremely distinguished Dog* (O'Neill, 1956).

32) Phaed. *Fab.* 4, 5; *Anth. Pal.* 14, 123.

33) *Anth. Pal.* 11, 171.

34) Petr. 71.

kraja Satirikona³⁵ jedina sadrži nešto neuobičajeno a vrlo karakteristično za *Testamentum porcelli*: raspodelu organa.³⁶ No, bez obzira na ovu sličnost, poznavanje navedenog pasusa iz Petronija ne pomaže mnogo razumevanju Korokotinog postupka.

Tertulijan pominje mim iz svoga doba pod naslovom *Iovis mortui testamentum*.³⁷ Tu su još i fragmenti Varonove menipske satire naslovljene *Testamentum* kod Bihelera.³⁸ Tacit nas u *Analima* obaveštava o izvesnom Fabriciju Vejentonu (Fabricius Veiento) koji je pod Neronom bio osuđen zbog iznošenja škakljivih informacija o senatorima i sveštenicima u pamfletima sakupljenim pod nazivom *Codicilli*.³⁹

Edvard Šamplin svoj rad završava upravo raspravom o žanru kome pripada *Praseće zaveštanje*. Zaključuje da nema osnova sumnji da je pisac ovog dela imao išta manje ozbiljnu satiričnu nameru od svojih prethodnika satiričara, da mora biti da je pisao sa idejom kritike ljudskog života, a da je kritika uperena konkretno protiv varvarskog vojnika poznog Rimskog carstva.⁴⁰

* * *

Jasno je da se malo šta može pouzdano tvrditi kada je u pitanju *Testamentum porcelli*. S obzirom na to da pred sobom imamo samo tekst nepoznatog autora, za koji se tek pretpostavlja da je nastao u IV veku, prilikom čitanja moramo uvek imati na umu navedene pasuse iz Jeronima. Uz sve vrlo verovatne hipoteze i očiglednu parodičnost (ili satiričnost) ovog teksta, važno je zadržati pred očima sliku nasmejane školske dece. Jer upravo to je jedino što zasigurno znamo: da su deo čitalačke publike bili dečaci. Zato u čitanju pre svega treba tragati za onime što je njima moglo da bude smešno, a potom razmatrati sasvim moguće drugo ili dublje značenje ovog kratkog teksta.

35) Petr. 141.

36) Eumolp postavlja uslov potencijalnim naslednicima da bi osvojili nasledstvo: da podele njegovo telo i pojedu ga.

37) Tert. *Apol.* 15, 1.

38) Varro, fr. 540–543, Bücheler.

39) Tac. *Ann.* 14, 50, 1. Bot u svom radu osporava tezu D'Orsa da je *Testamentum porcelli* zapravo kodicil, zbog toga što kodicil iako jeste vrsta neformalnog testamenta, ne sme da sadrži ime naslednika. Plinije nas obaveštava o tome da kodicil, mora da bude potvrđen testamentom da bi bio punovažan. (*Ep.* 2, 16)

40) „In a compressed and elusive way, Grunnius Corocotta did for the Thracian soldier (or pig) of the fourth century what Trimalchio had done for the Asian freedman of the first“, Champlin, 1987.

Tekst

Magirus cocus dixit: 'Veni huc, eversor domi, solivertiator, fugitive porcelle, et hodie tibi dirimo vitam.'

Corocotta porcellus dixit: 'Si qua feci, si qua peccavi, si qua vascella pedibus meis confregi, rogo, domine coce, vitam peto, concede roganti.'

Magirus cocus dixit: 'Transi, puer, affer mihi de cocina cultrum ut hunc porcellum faciam cruentum.'

Porcellus comprehenditur a famulis, ductus sub die XVI kal. lucerninas, ubi abundant cymae, Clibanato et Piperato consulibus. Et ut vidit se moriturum esse, horae spatium petiit et cocum rogavit, ut testamentum facere posset. Clamavit ad se suos parentes, ut de cibariis suis aliquid dimitteret eis. Qui ait:

[Incipit testamentum porcelli.

M. Grunnius Corocotta porcellus testamentum fecit. Quoniam manu mea scribere non potui, scribendum dictavi.]

Patri meo Verrino Lardino do lego dari glandis modios XXX, et matri meae Veturinae Scrofae do lego dari Laconicae siliginis modios XL, et sorori meae Quirinae, in cuius votum interesse non potui, do lego dari hordei modios XXX. Et de meis visceribus dabo donabo sutoribus saetas, rixoribus capitinas, surdis auriculas, causidicis et verbosis linguam, bubulariis intestina, isiciariis femora, mulieribus lumbulos, pueris vesicam, puellis caudam, cinaedis musculos, cursoribus et venatoribus talos, latronibus ungulas. Et nec nominando coco legato dimitto popiam et pistillum, quae mecum attuleram de Thebeste usque ad Tergeste: liget sibi collum de reste. Et volo mihi fieri monumentum ex litteris aureis scriptum:

MARCVS GRVNNIVS COROCOTTA PORCELLVS
VIXIT ANNIS DCCCC XC VIII S
QVOD SI SEMIS VIXISSET
MILLE ANNOS IMPLESSET

Optimi amatores mei vel consules vitae, rogo vos ut cum corpore meo bene faciatis, bene condiatis de bonis condimentis nuclei, piperis et mellis, ut nomen meum in sempiternum nominetur. Mei domini vel consobrini mei, qui in meo testamento interfuistis, iubete signari.'

Lardio signavit. Ofellicus signavit. Cyminatus signavit. Lucanicus signavit. Tergillus signavit. Celsinianus signavit. Nuptialicus signavit.

Explicit testamentum porcelli sub die XVI kal. lucerninas Clibanato et Piperato consulibus. Feliciter.

Komentar

Magirus: reč je izvedena od grčkog μάγειρος – kuvar. Ista reč može da znači i „kasapin“ pošto je u rana vremena posao kuvara obuhvatao dranje kože i tranžiranje.⁴¹ Iako je u Rimu postojao kasapin kao posebna profesija, za gozbe su se izgleda kupovale i cele životinje. Postoji scena u Trimalhionovoj gozbi u kojoj kuvaru biva naređeno da zakolje prase i spremi ga za večeru. Malo kasnije se ponovo pojavljuju i kuvar i prase, s tim što je prase na poslužavniku i ne liči mnogo na ono koje je doskora stajalo pred gostima, ali bez obzira na to koje je prase u pitanju, gostima nije čudno što kuvar ima zadatak za „obradi“ životinju. Naprotiv, iznenađeni su što nisu sami dobili da biraju koju životinju žele da im kuvar pripremi za večeru. U istom odeljku Enkolpije izjavljuje kako svome kuvaru ne bi oprostio ni kada bi propustio da mu očisti ribu, a kamoli ako bi zaboravio svinju da oslobodi od iznutrica, što samo ukazuje na to da se od kuvara očekivalo da obavlja i taj posao.⁴² Inače, normalne latinske reči za kasapina su *lanius* (ređe *lanio*) i *macellarius*, od kojih se prvi bavi isključivo obradom krupnih životinja (*laniare* – cepati, komadati), a kod drugog se mogu naći i ribe ili ptice.⁴³

Oblik *magirus* u značenju *kuvar*, pa još i kao vlastito ime, odnosno nadimak, nalazi se još samo u životopisu Elagabala.⁴⁴ Odnosi se na Aurelija Zotika, koji je po Elagabalovom naređenju iz Smirne doveden u Rim, a čiji je otac bio kuvar, pa je ovaj po njemu dobio nadimak *Magirus*.⁴⁵ Kod Juvenala nalazimo i izraz *archimagirus* (od grčkog ἀρχιμάγειρος), koji označava glavnog kuvara u velikoj kuhinji.⁴⁶

41) Προσῆκει τὸν μάγειρον κατακόπτειν καὶ ἐκδέρειν, Plat. *Euthyd.* 301 D.

42) Pet. 47 i 49.

43) *Venio ad macellum, rogito pisces: indicant caros; agninam caram, caram bubulam, vitulinam, cetum, porcinam: cara omnia.* Plaut, *Aulul.* 376.

44) H. A. *Elag.* 10, 5.

45) O ovome Cass. Dio. 79, 16.

46) Juv. 9, 109.

cocus: u rukopisima još *coccus* i *quocus*. *Appendix Probi* kaže: „coqus non cocus“ mada neki prepravljaju u: „coquus non cocus“. Prvobitno je reč svakako glasila *coquus*, dok „u“, koje je činilo zaseban slog u hijatu, nije postalo poluvokal i potom ispalo. Po nekima je logičan razvoj u stvari da je qu [kw] dalo c [k]. Međutim, kao što smo videli, *Appendix Probi* odbacuje ovu varijantu i zadržava imenicu sa poluvokalom.

Postoji još jedan pokušaj objašnjenja za to kako se po ispadanju poluvokala došlo do oblika *cocus*: zato da bi početni glasovi u oba sloga bili isti. Po istoj logici nalazimo u rukopisima oblik *quoquus*.⁴⁷

eversor domi: Bot kaže da se zbog ovakve optužbe predstojeće klanje može shvatiti kao odmazda za počinjenu štetu: zamišlja prase kako trči kroz kuću pa usput ruši i lomi stvari. *Evertere* inače ukazuje na rušenje nečega iz temelja uz prvobitno značenje izvrtanja nečega naopačke.

Stari oblik za genitiv *domi* umesto novijeg *domus* se, kako Bot primećuje, očigledno održao u govornom jeziku. Ovakav oblik genitiva javlja se kod pretklasičnih pisaca, tako da je moguće da je ovde upotrebljen arhaizam radi plautinskog efekta.⁴⁸ U nekim rukopisima ipak na ovom mestu stoji *domus*.

solivertiator: ova reč nije zabeležena ni na jednom drugom mestu. Ramos smatra da je ona skovana po ugledu na Plautovo *lectisterniator*⁴⁹ i tumači je kao parodiju na religijski jezik.⁵⁰

Postoji izraz *solum vertere* za koji kod Cicerona nalazimo definiciju: *Nam quia volunt poenam aliquam subterfugere, aut calamitatem, eo solum vertunt, hoc est, sedem ac locum mutant*.⁵¹ Međutim, kovanica nastala od ovog izraza, trebalo bi da glasi *soliversor*.

Pošto je u pitanju svinja, složenica *solivertiator* bi se mogla tumačiti i kao oznaka za nekoga ko bukvalno obrće zemlju u smislu riljanja, mada bi za takvu radnju običnije bilo upotrebiti glagol *fodere*. Sve zajedno bi verovatno trebalo tumačiti tako da je prasac nešto zgrešio pa mu usledila kazna od koje je pokušao da pobegne (van zemlje tj. van imanja kome je pripadao), a nazvan je *fugitivus* pošto je u vlasništvu gazde i zapravo u istom položaju kao i rob, a upravo se za odbeglog roba koristio ovaj izraz (*fugitivus*).

47) Quirk, 2006, str. 28.

48) Pl. *Am.* 1, 3, 5; *Caecil. com.* 284.

49) Pl. *Ps.* 162.

50) Ramos, 2005, str. 409.

51) Cic. *Caec.* 100, 6.

porcelle: uprkos tome što je poznato da u vulgarnom latinitetu deminutivi nemaju snagu,⁵² prevela sam sve deminutive gde tako stoje u latinskom tekstu: zbog zvučanja. Bez obzira na to što se možda nije htelo reći prase/prasence ili preponice u smislu da su mali, ipak je kod onih koji su govorili ovim jezikom morao ostati taj prizvuk umanjenog.

et hodie: iako je ovo mesto u svim rukopisima različito, svi zadržavaju *hodie*.⁵³ Bot piše da je na ovom mestu upotrebljena nezavisna rečenica umesto očekivane namerne. Ipak, nijedna izmena u rukopisima ne predstavlja pokušaj da se napravi zavisna rečenica. Namerni smisao se oseća zbog futura umesto kojeg je prezent *dirimo* upotrebljen. Zabune kod prepisivača su verovatno nastale zbog priloga koji bi prosto trebalo doživeti kao nevažan. Isti je slučaj kod Plauta: *ego tibi istam hodie, sceleste, comprimam linguam*.⁵⁴

dirimo vitam: *dirimere* bukvalno znači razdvojiti nešto što čini celinu: *flumen Nigrum, qui Africam ab Aethiopia dirimit*.⁵⁵ Figurativno ima značenje razdvajanja nekakve zajednice, npr. *matrimonium dirimere*⁵⁶, *nuptias dirimere*,⁵⁷ *pacem dirimere*,⁵⁸ *proelium dirimere*.⁵⁹ Uobičajene fraze za „oduzimanje života“ bile bi *vitam alicui auferre, eripere, adimere*.

Ovo je jedini primer kombinacije *vitam dirimere* u latinskim tekstovima, ali se zato fraza *vitam adimere* javlja kod nekolicine pisaca,⁶⁰ pa tako i stoji u dva rukopisa *Testamentum porcelli*.⁶¹

Dirimere aliquid alicui javlja se još kod Livija.⁶²

Corocotta: jedina nama poznata ličnost sa ovakvim imenom u antici bio je jedan pljačkaš poreklom iz Španije. Živeo je i delao u doba Avgusta, koji je stavio cenu na njegovu glavu. Dovrtljivi Korokota je smislio da „uhvati

52) Väänänen, 1982, 162.

53) Vidi Bott, 1972, str. 13.

54) Pl. *Amph.* 348.

55) Plin. *Nat.* 5, 31.

56) Just. *Dig.* 24, 22; 24, 3.

57) Suet. *Jul.* 43, 1.

58) Liv. 9, 8.

59) Caes. *Bell. Civ.* 1, 40.

60) Cic. *Par. Stoic.* 3, 24; Cic. *Tusc. Disp.* 5, 112; Cic. *Ep. ad Oct.* 8, 13; Val. Max. 5, 3; Curt. Rufus. 6, 10, 32.

61) Vidi Bott, 1972, str. 13.

62) *Dirimerat hostibus societatem*, Liv. 8, 23, 10.

sam sebe“ i pojavio se pred carem zahtevajući nagradu koju mu je oduševljeni Avgust i dodelio.⁶³

K(o)ροκόττας ili *corocotta* je po svedočenjima mnogih⁶⁴ bilo nekakvo čudovište, tj. hibridna životinja poreklom iz Etiopije, mešanac vuka i psa ili lavice i hijene. Imalo je jedinstvenu sposobnost da oponaša glasove drugih živih bića i na taj način noću je privlačilo i zavaravalo plen. Zbog toga neki smatraju da prasac Korokota, osim toga što navodi da nije u prilici da piše, nema potrebu da objasni kako to da ume da govori.⁶⁵

Izvori kažu da je Antonin Pije organizovao igre na kojima su prikazivane razne životinje među kojima i *korokote*.⁶⁶ Od Porfirija saznajemo da se i hijena mogla nazivati korokotom,⁶⁷ a treba primetiti i da je *ύαινα* izvedeno od *ύς*.

Šamplin⁶⁸ smatra da je potpuno logično da je bandit dobio ime po strašnoj zveri, a potom i Marko Grunije kao prasac rušikuća i pobegulja, odnosno vojnik dezertar.

U nekim rukopisima umesto usvojenog *Corocotta* stoji *Corococta*. Postoji pretpostavka da je u pitanju igra rečima koju bi trebalo da shvatimo kao *caro cocta* (kuvano meso).⁶⁹

si qua: Bot ovo mesto komentariše kao parodiju odbrambenog sudskog govora, a navodi i D´Orsa, koji ovaj trikolon pre doživljava kao parodiju molitve.⁷⁰ Tačno je da su trikolon i anafora figure koje se često upotrebljavaju u sudskim govorima, ali zašto jedan običan prasac, koji ustaje u sopstvenu odbranu i moli za život, ne bi imao pravo na upotrebu stilskih sredstava kako bi bolje opisao svoj nezavidni položaj i umilostivio surovog kuvara? Cela ta rečenica koju Korokota izgovara ima određen ritam i pomalo zvuči kao pesmica,⁷¹ možda čak i kao molitva, ali opet se u njoj samoj ne oseća nikakva parodija. Pisac nam na ovaj način dočarava veoma smešnu sliku matorog debelog prasca koji pištavim glasićem u polustihu, trudeći se da bude simpatičan, pokušava da izdejstvuje oprost za svoj nemar.

63) Dio Cass. 56, 43, 3.

64) Hesych. s. v. *κροκόττας*; Paradox. Vat. 2, 2; Agatarch. fr. 77; Diod. Sic. 3, 35, 10; Phot. *Bibl. cod.* 250; Plin. *Nat.* 8, 107; Ael. N. A. 7, 22; Porph. *De abst.* 3, 4.

65) Aubert, 2000, str. 7.

66) H. A. *Pius*, 10, 9.

67) *ή δ' Ίνδική ύαινα, ήν κοροκότταν οί επιχώριοι καλοῦσι*, Porph. *Abst.* 3, 4.

68) Champlin, 1987, str. 179.

69) Ramos, 2005, str. 409.

70) Bott, 1972, str. 26.

71) Poslednje poglavlje Botovog rada tiče se rime u *Prasećem zaveštanju*. On izdvaja nekoliko podgrupa po vrsti rime: višesložna i jednosložna rimovanja na kraju kolone, u sredini i na početku, ponavljanja reči itd. Bott, 1972. str. 51–62.

transi: osnovno značenje glagola *transire* je preći, proći (*flumen, montem transire*). Ovde pak treba ga shvatiti kao *idi* ili *hajde*, pa bismo očekivali *age*, ali izgleda da se *transi* moglo koristiti u smislu *veni*.⁷² Bot navodi primere iz Vulgate gde je *transire* ovako upotrebljeno,⁷³ a Ramos ovo mesto zavodi pod primere za parodiju na religijski jezik u *Prasećem zaveštanju*.⁷⁴

faciam cruentum: *cruentus* za razliku od *sanguineus* i *sanguinolentus* podrazumeva natopljenost krvlju prouzrokovanu okrutnošću, dok druga dva samo znače *krovav*,⁷⁵ pa onda *facere cruentum* – učiniti da neko bude natopljen krvlju. Fraza zvuči sasvim uobičajeno, međutim, nije nađena drugde u značenju *ubiti*. (Bot)

sub die XVI kal. Lucerninas: obično bi se na latinskom u ovakvoj situaciji umesto *sub die* reklo *ante diem*, mada ima primera i za ovu varijantu.⁷⁶ Mnogo je neobičnije ono što sledi iza tog izraza, pošto za *lucerninske kalende* nema primera na drugom mestu izuzev ovde. Šamplin usvaja rešenje I. Mariotija⁷⁷, koji je na osnovu zaključka da su *lucernae* (uljane lampe) predstavljale popularan novogodišnji poklon zbog simbolike svetlosti,⁷⁸ a da je razmena poklona bila zakazana za januarske kalende, sračunao da bi „šesnaesti dan pre lucerinskih kalendi“ bio 17. decembar⁷⁹ (prilikom oduzimanja se računao i prvi i poslednji dan): prvi dan Saturnalija.⁸⁰ Mariotijeva računica ima logike i ispada veoma pogodna, jer su se o Saturnalijama prasići prinosili na žrtvu pa se posle toga i jeli.⁸¹ Čak se prase moglo dobiti i na poklon, ako je suditi po Marcijalovom epigramu (Mart. 14, 71):

Iste tibi faciet bona Saturnalia porcus
*inter spumantes ilice pastus apros.*⁸²

72) „Volksmässig ist der Imperativ ‘transi’ im Sinn von ‘komm’“, Radermacher, 1918. (cit. preuzet od Bota, str. 27)

73) Odgovaraju mu u Septuaginti sledeći glagoli: διαβαίνειν, μεταβαίνειν, επιστρέφειν, παρέρχεσθαι, vidi Bott, 1972, str. 28.

74) Ramos, 2005 (str. 409) navodi i stih za koji smatra da je ovim parodiran: *Transi, hospes, et orna mensam*, Eccl. 29, 33.

75) Dumesnil, 1819.

76) Plin. Nat. 35, 100; Suet. Aug. 46, 1; Gesta de aper. test. 3, 8.

77) Mariotti, 1993.

78) Sa istom idejom su se na poklon davale i *cerei* (voštane sveće).

79) Moci i Linderski daju isti datum. Up. Ramos, 2005, str. 408.

80) *Apud majores nostros Saturnalia die uno fiebatur, qui erat a. d. quartum decimum Kalendas Januarias, sed postquam C. Caesar huic mensi duos addidit dies, sexto decimo coepta celebrari*. Macrob. Sat. 1, 10, 2.

81) *Sras genium mero curabis porco bimestri cum famulis operum solutus*, Hor. Carm. 3, 17.

82) Cela četrnaesta knjiga Marcijalova odnosi se na saturnalijske poklone.

Clibanatus: *clibanus* < κρίβανος, κλιβ–, zemljana posuda za razne name-
ne, ali pretežno za pečenje hleba; uža pri vrhu nego pri dnu i izbušena
da bi toplota iz pepela u koji se stavljala jednako prodirala sa svih strana.
Koristi je i Trimalhion, ali je kod njega srebrna;⁸³ κριβανεύς – pekar; oblici
clibanatus i *clibanare* nisu posvedočeni drugde.

Piperatus: *piperatus* – zabiberen; od *piper* izvedena i imenica *piperatum* kao
nekakva vrsta sosa od bibera. Pominje ga Apicije: *Rafanos cum piperato*,
ita ut piper cum liquamine teras.⁸⁴ Figurativno o čoveku da je oštar tj. oštro
govori *piper*, *non homo* (Petr. 44, 7).

clamavit ad se: *clamare* je ovde očigledno upotrebljeno u smislu *vocare*, ali
sa idejom da se pojača osećaj vikanja i zapomaganja. Bot (str. 30) kaže da
se izraz *clamare aliquem ad se* nalazi samo na ovom mestu, ali Di Kanž pod
odrednicom *clamare*, izuzev ovog mesta iz *Prasećeg zaveštanja*, navodi jed-
no mesto iz ranih srednjovekovnih izvora: *Clamavit ad se virum Dei*. Znamo
da je oblik *clamare* vremenom počeo da preuzima funkciju glagola *vocare*,⁸⁵
za šta ovde imamo ranu potvrdu. Varijanta *vocare ad se* se može naći kod
latinskih pisaca.⁸⁶ U ovom slučaju je *clamare* verovatno izabrano delimično
i zato što se generalno upotrebljavalo za životinje kada se htelo reći da
prave buku: *anser...clamant*,⁸⁷ *cicada...clamare coepit*,⁸⁸ *asinos...clamare*.⁸⁹
Ipak, bez obzira na moguća objašnjenja zašto je pisac upotrebio baš ovaj
izraz, očigledno je da to nije bio uobičajen način da se kaže „pozvati sebi“
pa zato u dva rukopisa umesto *clamavit* stoji *vocavit*, odnosno *inclamavit*.

dimitteret: *dimittere* ovde ne treba shvatati kao pravni termin (zaveštati).
Osnovno značenje ovog glagola je „otпустiti“, „odaslati (nešto svoje što je
prethodno već bilo korišćeno)“, tako da je u ovom slučaju sasvim precizno
upotrebljen.

83) Petr. 35, 6.

84) Apic. 3, 14.

85) Otud u italijanskom *chiamare*, španskom *llamar*, portugalskom *chamar*.

86) Caes. B. C. 1, 34; Cic. Caec. 22; Suet. Ves. 23, 2.

87) Cic. Rosc. Am. 57, 2.

88) Phaed. 3, 16.

89) Pl. As, 590.

incipit: označava početak knjiga i akata.⁹⁰ Odgovara mu *explicit* na kraju teksta.

incipit...dictavi: u rukopisima ovaj deo stoji na samom početku teksta *Prasećeg zaveštanja*. Bilo je pokušaja da se tekst popravi ne bi li postao razumljiviji pošto izgleda kao da su pobrkana lica u predikatima druge i treće rečenice, pa tako u jednom rukopisu imamo *feci* umesto *fecit* a u drugom *manu sua...potuit...dictavit*.⁹¹

Ober ovaj deo premešta iza *qui ait*, tj. pre samog konkretnog početka testamenta, a sve ostalo do tog mesta, čini se, doživljava kao nekakvu naraciju, uvodni deo i objašnjenje otkuda uopšte da prasac piše zaveštanje.⁹²

U nedostatku boljeg objašnjenja usvajam izmenu, jer smatram da je najlogičnije da sve zajedno tumačimo kao zapisnik pri pisanju ili otvaranju testamenta i potom tekst samog testamenta.

Grunnius: poreklom od glagola *grunnire/grundire* (groktati), kasnije je preneseno i na glasanje drugih životinja. Ovaj glagol našao se na spisku pogrešno upotrebljivanih reči u *Appendix Probi*.⁹³ Opšte je mišljenje da važi pravilo: „grundio non grunnio“. Međutim, jednu nejasnu oznaku u rukopisu neki tumače kao: „utrumque dicitur“, u smislu da su oba oblika pravilna. Oba oblika se svakako jesu upotrebljavala, ali se i u antici raspravljalo o pravilnom pisanju ove reči. Tako Diomed, gramatičar iz IV veka, objašnjava: *grunnit porcus dicimus; veteres grundire dicebant*.⁹⁴

Danas se asimilacija *nd > nn* mahom vezuje za uticaj osaćkog jezika. Natpisi u Pompejima, gde je do Sulinog vremena preovladavala osaćka kultura, daju nam jasnu potvrdu: oni pišu *verecunnus* umesto *verecundus* (skroman, častan).

Ipak, s obzirom na to da glagol *grunnire* označava onomatopeju, treba obratiti pažnju i na druge latinske glagole ovog tipa kod kojih takođe postoji geminacija konsonanata: *gannire* (lajati), *hinnire* (rzati), *minurrire* (cvrkutati), *barrire* (o slonu).

90) Za primere pogledaj Hofmann, TLL VII 1, 914, 78.

91) Vidi Bott, 1972, str. 13.

92) „As Gordon Williams once rather ingeniously suggested, the first three lines of the text—as it has been transmitted—should be transposed to the beginning of the will proper, that is after the introductory narrative“, Aubert, 1999, str. 10.

93) Quirk, 2006, str. 214.

94) Diom. 383, 12.

Verrinus Lardinus: *verres* – vepar, pa onda *verrinus* – koji pripada vepru. Velikim slovom: koji pripada Veru;⁹⁵
Lardinus vezano za *laridum*, *lardum* – salo, slanina.

do lego dari: za objašnjenje vidi str. 3.

glandis: o žiru kao najboljoj hrani za svinje, zato što tovi i daje prijatan ukus mesu, uči nas Varon.⁹⁶

U dva rukopisa umesto genitiva *glandis* (nom. *glans*) stoji oblik *glandinis*. Možda je ovaj oblik nastao analogijom po *grando*, *-inis* (gr@d),⁹⁷ mada je moguće i da je pisara samo povuklo naredno *siliginis*.

modios XXX: prema Varonu se krmačama pošto se oprase, ujutro i uveče daju po dve libre ječma.⁹⁸ Ako ovih trideset modija pretvorimo u litre, dobijamo približno 260 litara.

Koliko je meni poznato, niko ne postavlja pitanje odakle Korokoti tolike količine žitarica. Precizan račun je, naravno, nemoguć, ali ako bismo npr. uzeli da je dobijao sledovanje po Varonovim merama, prasac je u testamentu podelio hranu koja mu je bila dovoljna za skoro dve godine života. Uz gorepomenuto *dimittere* ispada da je on sve te žirove, ječam i pšenicu imao kod sebe, što ne deluje mnogo verovatno.

Veturina Scrofa: neki predlažu čitanje *Verrina* prema *Verrinus*.⁹⁹ Postojao je rimski gens Veturiji. Veturija je bila i Koriolanova majka;

Scrofa – krmača, ali velikim slovom rimski *cognomen*.¹⁰⁰

Laconicae siliginis: *siligo* ili *triticum hibernum* važila je za jednu od boljih vrsta pšenice. Međutim, ako je suditi po Pliniju, ova spartanska nije bila tako kvalitetna.¹⁰¹

95) Poznat je Gaj Ver, ozloglašeni upravnik Sicilije od 73. do 71. godine p. n. e, protiv koga je Ciceron napisao dva govora.

96) Var. R. R. 2, 4, 6.

97) Up. Bott 1972, str. 32.

98) Varr. R. R. 2, 4, 15.

99) Isto.

100) Gnej Tremelije Skrofa bio je prokonzul u Transalpinskoj Galiji i vodio ekspediciju ka Rajni 67. godine p. n. e. (Vidi Münzer, RE, Cn. Tremelius Scrofa, 5) Varon ga uzima za jednog od govornika u *De re rustica* (2, 4), delom zbog imena, a delom zato što je pisao o zemljoradnji, pa baš on i objašnjava kako se gaje svinje.

101) *Far sine arista est, item siligo, excepta quae Laconica appellatur.* Plin. Nat. 18, 93.

Quirina: *Quirina* je bio naziv jedne od rimskih triba. Očigledna je ista osnova u imenu boga Kvirina (*Quirinus*), koji se poistovećuje sa Marsom i sa Romulom. Na osnovu malo znanja koje imamo o samom Kvirinu, nije jasno kakve bi veze imala ova prasica sa njime, osim ako nije u pitanju neka aluzija na Kvirinov praznik – *Quirinalia*, koji se održavao 17. februara. Ovaj praznik se drugačije zvao *stultorum feriae*, jer su tada oni koji bi zaboravili da prinesu žrtvu na praznik Fornakalija¹⁰² imali šansu da isprave grešku.¹⁰³ Jedini je problem u tome što se u ovom slučaju na žrtvu nisu prinosele životinje nego žitarice.¹⁰⁴

Moguće je da je ime za prasicu izvedeno od glagola *quiritare* – dozivati Kvirite, vikati nekoga u pomoć, a takođe onomat. „*porcorum grunire, verris quiritare*“¹⁰⁵ – roktati.

Trebalo bi pomenuti i opasku kod Bota o tome da Salmasije ovo ime izvodi od *χοιρίνη*.¹⁰⁶

in cuius votum interesse non potui: D'Ors ovo mesto tumači tako da se Kvirina udala protiv bratovljeve volje i zato je dobila manji deo nasleđstva.¹⁰⁷ To znači da on glagol *interesse* uzima u značenju „intervenirati“. Naprotiv, Bot zaključuje da Korokota prosto neće uspeti da doživi sestri-no venčanje. Ober ovo mesto prevodi „*whose wedding I will have been unable to attend*“.¹⁰⁸

Prema mome mišljenju, dva su moguća objašnjenja za ovo mesto: prvo, da se venčanje već odigralo pre sastavljanja zaveštanja, a da Marko iz nekog nenavedenog razloga nije mogao da prisustvuje. I drugo, verovatnije, da je ovo *potui* upotrebljeno kao oznaka za prošlost sa tačke gledišta čitaoca koji onda treba da shvati da zahvaljujući nepravednoj smrtnoj kazni

102) „Praznik pećnica“ slavio se početkom februara, svaka kurija za sebe, i nisu sve slavile istog dana, pa se dešavalo da neko promaši dan kada je njegova kurija proslavljala praznik. Vidi Wis-sowa, RE, *Fornacalia*.

103) *Quirinalia a Quirino, quod <e>i deo feriae et eorum hominum, qui Furnacalibus suis non fuerunt feriat.* Var. L. L. 6, 13.

104) Tog dana se *far* pripremao na stari način, u peći, i onda su se od njega pravili kolačići, up. Flower, 1899.

105) Suet. *Prata*, fr. 161.

106) Pridev *χοιρίνιος* opisuje nešto što se odnosi na svinjsku kožu. Bot (str. 33) kaže da bi ime izvedeno na ovaj način, dakle *χοιρ-ina*, bilo analogno sa *Verrinus*. Dalje upućuje na Svenunga (Svennung, J. *Kleine Beiträge zur Lateinische Lautlehre*, Uppsala, 1936), koji primećuje paralelu *quiriadas:χοιράδας*.

107) Bott, 1972, str. 34.

108) Aubert, 2000, str. 4.

nesretni prasac nije uspeo da uzme učešća u porodičnom slavlju koje se odigralo (tj. koje će se odigrati) po njegovom pogubljenju.

In *aliquid interesse* je direktivna upotreba za koju najčešće kao primer stavljaju Petronija: *fui enim hodie in funus*. (Petr. 42, 2) Ovo svakako nije uobičajen način da se kaže učestvovati ili prisustvovati, uopšte je zabeleženo samo na dva mesta, no jedno od tih mesta baš se odnosi na prisustvovanje veridbi.¹⁰⁹ Inače, ako se uz *interesse* koristi predlog *in*, onda ide *in* sa ablativom.¹¹⁰

visceribus: očigledno je da se ne misli samo na iznutrice već na sve delove tela, a iznutrice (*intestina*) u pravom značenju reči imamo niže u tekstu. U osnovnom značenju *viscera* predstavljaju sve što se nalazi u telu, između kože i kostiju, no ovde u raspodeli imamo i rep, uši itd. Ipak, *viscera* mogu da označavaju imovinu,¹¹¹ a kako se čini na osnovu citata iz Orozija: i udove.¹¹²

Sandra Ramos ukazuje na vezu sa činom pod nazivom *visceratio*: žrtve-na gozba na kojoj je gostima deljeno meso od žrtve, a ne iznutrice.¹¹³

dabo donabo: pogledaj stranu br. 3.

sutoribus saetas: *saeta* (*seta*) osim što označava životinjsku dlaku, naročito gustu i jaku, može da označava četku napravljenu od takve dlake, pa tako imamo kod Vitruvija: *at si qui subtilior fuerit et voluerit expolitionem miniaceam suum colorem retinere, cum paries expolitus et aridus fuerit, ceram ponticam igni liquefactam paulo oleo temperatam saeta inducat*.¹¹⁴

Među mnogim predmetima od kože pronađenim u Vindolandi našla se i jedna četka od svinjskih čekinja. Možda se može pretpostaviti da je Korokota obučarima namenio čekinje zato da od njih naprave četku za cipele.

rixoribus capitinas: obe reči su samo ovde zabeležene. Verovatno je *rixoribus* kontrahovano od *rixatoribus*, pa tako i stoji u jednom od rukopisa, dok u drugom imamo *uxoribus*. Bot navodi nekoliko tuđih predloga o tome kako

109) Szantyr (TLL VII 2284, 4) kao primere za *interesse in* sa akuzativom osim ovog mesta iz *Prasecege* zaveštanja daje sledeće: *in desponsalia Mariae fuimus*, Gest. Pilat. 2, 4; *in hoc testamentum*, Pap. Marini, 6, 7.

110) Szantyr, TLL VII 2283, 72 i dalje.

111) *Sum de visceribus tuis et fili tui satis facturus sis quibus debes, ego acceptam ex aerario pecuniam*, Cic. Q. Fr. 1, 3, 7.

112) *Viscera sumus ecclesiae*, Oros. Apol. 33.

113) Cic. Off. 2, 55; Sen. Ep. ad. Luc. 19, 11; 73, 8; Suet. Caes. 38, 2.

114) Vit. 7, 9, 3.

bi se mogle drugačije čitati navedene reči, međutim ništa od predloženog nije dovoljno ubedljivo da bi se ispravljalo ono što u rukopisima već stoji.¹¹⁵

Nije sasvim jasno šta označava reč *capitina*, ali pretpostavlja se da se odnosi na nešto vezano za svinjsku glavu. Maurenbreher pretpostavlja sledeće: *fortasse caro capitis porcellini*.¹¹⁶ Di Kanž ima sledeće tumačenje: *sumen ut videtur, nisi malis de rostro quo porci grunniunt quod rixatoribus non male convenit*. Svi ostali predlozi takođe se odnose na glavu: Moci misli da se *capitinas* odnosi na malje na svinjskoj glavi, kojih ima toliko malo da ne služe ničemu.¹¹⁷ Nema razloga za takvo tumačenje zato što, naročito u prvim nekoliko „donacija“, Korokota dodeljuje svakome upravo ono što mu je potrebno. Ober izgleda nije mogao da odluči kako da prevede pa je ostavio čitaocu da izabere: „*my head/muzzles on squabblers*“.¹¹⁸ Ako *rixoribus* shvatamo kao kontrahovano *rixatoribus*, onda ima smisla predlog D’Orsa da ova reč označava vilicu sa sve zubima, koja bi bila korisna za napad na protivnika.¹¹⁹

Postoji pridev *Capitinus* izveden od imenice *Capitium* (grad na jugu Sicilije).¹²⁰ Pisano malim slovom, *capitium* je označavao nekakav odevni predmet koji su žene nosile ispod tunike. Možda nešto poput korseta.¹²¹ Ovo bi se moglo dovesti u vezu sa pomenutim čitanjem: *uxoribus*, ali se sve zajedno po smislu nikako ne bi uklopilo u ostatak teksta, tako da za sada najubedljivija ostaje pretpostavka D’Orsa.

bubulariis intestina: imenica *bubularius* nije inače poznata. Ako bismo uzeli da je čitanje ispravno, onda bi ova imenica bila izvedena od *bubulus* (goveđi) i značila: govedar. Međutim, u tekstu se radi o svinji i nema mesta osobama koje se na bilo koji način bave volovima i stokom. Jasno je da se nazivi zanimanja mogu izvoditi uz pomoć nastavka *-arius*, ali nema objašnjenja za to šta bi neko ko se zanima volovima radio sa svinjskim iznutricama.

Znatno je prihvatljivija emendacija *botulariis* (kobasičarima),¹²² mada se ova reč nalazi samo na jednom mestu.¹²³ Apicije daje četiri recepta za ko-

115) Bott, 1972, str. 35 i 36.

116) Maurenbrecher, TLL III 348, 58.

117) Ramos, 2005, str. 410.

118) Aubert, 2000, str. 4.

119) Ramos, str. 410.

120) Ovaj pridev koristi Ciceron: *Verr.* 2, 3, 43.

121) *Capitium ab eo quod capit pectus*, Varr. *L. L.* 5, 131.

122) Ovakvo čitanje prihvataju Haupt i D’Ors.

123) Sen. *Ep.* 56, 3.

basice u kojima se koriste *intestina*,¹²⁴ doduše samo u jednom od ta četiri kobasicu zove *botellus* (2, 3, 2).¹²⁵

esiciariis femora: varijanta *esiciarius* nije zabeležena drugde. Kod Jeronima postoji oblik *insiciarius* i odnosi se na nekoga ko pravi mleveno meso.¹²⁶

Imenica je prvobitno glasila *insicium*. Za nju Varon daje objašnjenje: *ab eo quod insecta caro*.¹²⁷ Ovo je u grčkom dalo *ἰσίκιον*¹²⁸ pošto je „n“ očigledno ispalo i imenica postala neprozirna. Kod Apicija imamo *isicia*.

Ne znamo da li je zaista postojao mesar kome je posao bio samo da usitnjava meso, ali u TLL stoji sledeća definicija: „*fartores*“ *qui insicia et farcimina faciunt*.¹²⁹

mulieribus lumbulos: prema Mocijevom mišljenju ovo je prva opscena aluzija u *Prasećem zaveštanju* i *lumbulos* tumači kao metaforu za sedište seksualne želje: jer se u antici verovalo da se ono nalazi upravo u preponama.¹³⁰ Adams primećuje da glagol *delumbare* može da znači *kastrirati* pa samim tim i *lumbus* dobija značenje muškog polnog organa. Takođe smatra da *lumbuli* u *Prasećem zaveštanju* moraju označavati muški polni organ.¹³¹ Ramos međutim smatra da u ovom tekstu *lumbulus* aludira na tu celu erogenu zonu a ne na sam organ,¹³² imajući u vidu i da se *lumbus* može koristiti pri opisu lascivnih pokreta u plesu.

Ako uzmemo da je pisac smatrao da se pod kastracijom podrazumeva samo uklanjanje testisa (što nije uvek bio slučaj), još jedno moguće tumačenje jeste da se *lumbuli* odnosi samo na testise. Jer, u suprotnom, ako se priklonimo Adamsovom rešenju, ispada da je prasac dodelio dva puta istu stvar: *mulieribus lumbulos* i *puellis caudam*. S obzirom na to da je *cauda* već potvrđeno u značenju „penis“, nema razloga da *lumbuli* tumačimo isto tako.

124) Apic. 2, 3, 1; 2, 3, 2; 2, 4, 1; 2, 5, 1.

125) Kod Marcijala *botulus* (14, 72).

126) Hier. *In Ruf.* 1, 4.

127) Varr. *L. L.* 5, 110.

128) Ehlers, TLL VII 2, 492, 58 pominje grčku složenicu *ἰσικιομάγειρος*, ali bez reference na pisca kod kojeg se nalazi.

129) Ehlers, TLL VII 2, 492, 52.

130) Vidi Ramos, 2005, str. 415. O ovome Salvatore, TLL VII 2, 1808, 84: *lumbi ob libidinis lasciviam dicti, quia in viris causa corporeae voluptatis in ipsis est, sicut in umbilico feminis*, Isid. *Orig.* 11, 1, 98; *lumbi pertinent ad libidinem veneream (maxime de motu in coitu vel saltatione lasciva)*.

131) Adams, 1990, str. 48, ovo zaključuje na primeru iz Seneke: *aliter in quemque saeviens ossifragus iste alterius brachia amputat, alterius enervat, alium distorquet, alium delumbat*, Sen. *Contr.* 10, 4, 2. Obično se „kastrirati“ kaže *castrare* ili *(ex)secare*.

132) Pers. 4, 35.

Od ovog momenta u tekstu postaje sve teže objasniti zašto prasac name-
njuje određene delove tela baš tim grupama ljudi. Bot npr. u svom komentaru
preskače ovo mesto. Oni koji veruju da je u pitanju erotski smisao (bilo lasciv-
niji ili manje lascivan) ne pokušavaju da objasne preokret koji u tom slučaju
nastaje: zašto zaveštanja od korisnih kakva su bila, sada postaju uvredljiva?

Komični momenat svakako jeste u dvostrukom značenju ovog i neko-
liko narednih termina, ali koja je poenta donacije *mulieribus lumbulos* ako
hoćemo da shvatimo *lumbulos* u osnovnom značenju? Mogući odgovor na
to pitanje daje nam pridev *elumbis* (slab). Ako uzmemo u obzir i to da *mu-
lier* opisuje ženu upravo sa te tačke gledišta: kao slabiji pol (u suprotnosti
sa *vir*), onda možda možemo da prihvatimo i ovu donaciju kao dobronamernu,
te u skladu sa prethodnima.

pueris vesicam: čini se da je opšte mišljenje (sa izuzetkom Sandre Ramos)
da se dečacima udeljuje bešika zato da bi se njome igrali. Ovo zaključuju na
osnovu primera iz Seneke, Plinija, Lukrecija i Horacija.¹³³ Nigde se ne pomi-
nju deca koja se zabavljaju na ovaj način, ali znamo da su se npr. na našim
prostorima upravo dečaci igrali sa naduvanom svinjskom bešikom, koju su
uz pomoć štapa tapkali i tako proizvodili glasan zvuk. Takođe znamo da se
u rimsko doba svinjska bešika koristila i za izradu tašni, lanterni (lampi) i
ženskih kapa, ali to saznanje nikako ne pomaže razumevanju ovog mesta.¹³⁴

S druge strane, ima i dokaza u prilog tezi S. Ramos da bi *vesica* u ovom
tekstu mogla da ima erotsko-komični karakter. Naime, kod Juvenala se
ova reč nalazi dva puta u značenju ženskog polnog organa, pa tako i ovde
imamo verovatnu dvoznačnu upotrebu termina što je komplementarno sa
prethodnom i narednom donacijom.¹³⁵

puellis caudam: seksualna konotacija u slučaju „*cauda*“ nije uopšte sporna.
Međutim, većina komentatora, iako priznaje mogućnost dvostrukog tuma-
čenja, smatra da u *Prasecem zaveštanju* mesto *puellis caudam* treba shvatiti bu-
kvalno. No, bez obzira na to šta je pisac hteo da kaže, konačno nailazimo na
mesto u tekstu za koje zasigurno znamo zašto je izazivalo školarce na smeh.

Prvo treba primetiti da se reč *penis* ranije koristila kao oznaka za rep.
Direktnu potvrdu imamo kod Cicerona: *caudam antiqui penem vocabant*.¹³⁶

133) Sen. *Quaest. Nat.* 2, 27, 3; Plin. *Nat.* 2, 113; Lucr. 6, 130; Hor. *Sat.* 1, 8, 46.

134) Varr. *R. R.* 3, 17, 2 (*marsupium*); Mart. 14, 62 (*lanterna*); Mart. 8, 33 (*reticulum*).

135) Juv. 1, 38; 6, 64.

136) Cic. *Fam.* 9, 22, 2.

Istom logikom je verovatno i *cauda* dobilo značenje muškog polnog organa. Na ovakvu upotrebu imenice *cauda* nailazimo kod Horacija.¹³⁷

Što se tiče pretpostavke da se rep udeljuje devojčicama za igru (isto kao i bešika dečacima), ostaje nejasno zašto baš devojčicama. Moci u prilog svojoj tezi o tome da je rep u ovom tekstu samo igračka i da ga ne treba drugačije shvatati, navodi dva primera iz književnosti koji ne potvrđuju u potpunosti njegovo mišljenje, ali jesu vredni pomena. Prvi primer je Porfirijev komentar Horacija za *qui te deridet, caudam trahat*.¹³⁸ Porfirijevo objašnjenje glasi: *ut pecus, id est stultus... Solent enim pueri deridentes nescientibus <stuppas> suspendere, ut uelut pecus caudam traha<n>t*.¹³⁹ Moci dodatno okreće stvari u svoju korist tako što predloženo čitanje *stuppas* menja u *a tergo caudam*.¹⁴⁰ Drugi primer je iz Laktancija: *ut vitium bono viro quasi caudam turpissimam apponeret*.¹⁴¹ Ramos ima pravo kada kaže da navedena svedočanstva u oba slučaja nisu dovoljno uverljiva, ali iako se čini da bi radije kao primarna značenja uzela ona lascivnija, podvlači da ne treba odbaciti Mocijeve predloge i zaključuje da poenta i jeste u dvosmislenosti izraza – na ovom kao i na mnogim drugim mestima u *Prasećem zaveštanju*. Bot uglavnom zaobilazi ova šakljiva mesta, ali primećuje da je svinjski rep kratak i da ga zato ne treba uzimati u značenju genitalija. Moje je mišljenje da ako na bilo kom mestu postoji i najmanja šansa da se neki izraz shvati kao lascivan, moramo zaključiti da je upravo to ono što je čitaoc izazivalo na smeh, a da se pisac svesrdno potrudio da svaki od organa ima i normalnu upotrebnu vrednost za primaoce. Zato, u nedostatku boljeg objašnjenja za to šta bi devojčice radile sa svinjskim repom, valja prihvatiti Mocijevo nategnuto rešenje. Sa druge strane, slika dečaka koji se igraju napumpanom bešikom deluje prilično uverljivo.

cinaedis musculos: pošto smo već utvrdili da je u ovom delu teksta komični efekat postizavan dvoznačnošću nekih termina, dovoljno je reći da je *cinaedus* (od grčkog *κίναϊδος*) prvobitno označavao igrača,¹⁴² a potom homoseksualca.¹⁴³

137) Hor. *Sat.* 1, 2, 45; isto, 2, 7, 49.

138) Hor. *Sat.* 2, 3, 53.

139) Porph. *Comm. in Hor. Ser.* 2, 3, 53.

140) Vidi Ramos, 2005, str. 412.

141) Lact. *Inst.* 6, 18, 6.

142) *Cinaedi dicti sunt apud veteres saltatores vel pantomimi, ἀπὸ τοῦ κινεῖν τὸ σῶμα*, Spelthahn, TLL III 1059, 37.

143) *Culum non habet, est tamen cinaedus*, Mart. 6, 37, 5.

Čini se da je jasna upotreba mišića u oba slučaja, no Ramos je osim ukazivanja na imenicu *culus* u okviru *musculus*, obavila dodatno istraživanje o odnosu *musculus* – *nervus*. Ona zaključuje da su se ove dve reči koristile kao sinonimi, a s obzirom na to da se *nervus* od prvog veka koristio kao sinonim za *penis* ispada da bi *musculus* mogao da označava muški polni organ. Iako je ova teza tačna u logičkom smislu ($A=B$, $B=C$ iz čega sledi da je $A=C$), nemamo dokaza da je *musculus* ikada korišćen u tom značenju.

cursoribus et venatoribus talos, latronibus ungulas: posle četiri diskutabilne stavke, pisac se vraća jednostavnijem načinu izlaganja i, kako se čini, priprema čitaoca za praščevu finalnu donaciju organa: u vidu zagonetke u Petronijevom stilu.

Bot komentariše da bi se ovde na osnovu dosadašnje upotrebe deminutiva na *-ellus* gde god da je to bilo moguće, očekivalo *unguellas*. Inače, u poznoj upotrebi reč *ungula* je označavala spravu za mučenje. Ako to uzme-mo u obzir, dobijamo još jedan primer dvoznačne upotrebe termina, mada bi u ovom slučaju *ungulae* trebalo shvatiti upravo u prenesenom značenju: kao smrtnu kaznu za razbojnike.

et nec nominando coco: Bot piše o tome kako je *nec nominandus* formula za proklinjanje. Smatra da je prasc hteo da kaže da je ustvari zločin izgovoriti ime kuvara. Kao potvrdu navodi mesto iz Aula Gelija gde je upotrebljena ista formula. Ipak, situacija u kojoj je ona upotrebljena je specifična pošto je u pitanju svojevrsna *damnatio memoriae*. Naime, u navedenom odeljku dekretom se zabranjuje (pa je samim tim i zločin) izgovarati ime onoga koji je zapalio Dijanin hram.¹⁴⁴

U našem tekstu proklinjanje sigurno jeste u pitanju, ali nema potrebe dalje razvijati značenje. Sasvim je dovoljno shvatiti da je prascu mrsko da izgovara ime svog dželata.

legato dimitto: najjednostavnija pravna definicija legata glasi: „legat je poklon ostavljen testamentom.“¹⁴⁵ Pomenuli smo već da je ova kombinacija zabeležena samo u *Prasećem zaveštanju*.

144) 'Inlaudatus' autem est, quasi inlaudabilis, qui neque mentione aut memoria ulla dignus neque umquam nominandus est, sicuti quondam a communi consilio Asiae decretum est, uti nomen eius, qui templum Dianae Ephesi incenderat, ne quis ullo in tempore nominaret, Gel. 2, 6, 17.

145) Up. Milošević, *Rimsko pravo*, 2009, str. 439.

popiam et pistillum: za razliku od prethodnih nekoliko mesta na kojima smo tačno znali šta je to što se zaveštava, a samo se raspravljalo o mogućem dodatnom značenju termina, sada nailazimo na imenicu *popia*, čije značenje nije sigurno, ali su usaglašena mišljenja komentatora o skrivenom značenju ove reči.

Reč *popia* nemamo zabeleženu u latinskim tekstovima, poznata nam je samo iz *Hermeneumata Stephani*, u kojima joj je grčki pandan ζωμήρσις (kutlača).¹⁴⁶ Adams¹⁴⁷ kod Pomponija vidi moguće metaforično značenje obične latinske reči za kutlaču: *trua*.¹⁴⁸ Po svojoj prilici ipak su pre u pitanju tučak i avan a ne tučak i kutlača.

Što se pomenutog skrivenog značenja imenice *popia* tiče, ono je u stvari predloženo prema *pistillus*, za koji Otink kaže: *per similitudinem formae oblongae alluditur ad membrum virile*.¹⁴⁹ Čak je i Bot prihvatio da se misli na penis i testise, a potom Moci i Ramos.

quae mecum attuleram: de Thebeste usque ad Tergeste liget sibi colum de reste: u svim rukopisima umesto *Tergeste* stoji *terrestre*, a emendacija je napravljena prema zvučnosti (*Thebeste...Tergeste...reste*).

Interpunktacija u ovoj rečenici je sporna. Bot smatra da zbog rime sa *de reste* ne treba prekidati rečenicu.¹⁵⁰ Prema Hauptovom tumačenju neki ipak stavljaju tačku iza *Tergeste*, pa toponime vezuju sa *quae attuleram*.

Tebesta i Tergesta su gradovi, prvi u Numidiji, drugi u Italiji, i potpuno je nejasno zašto su baš oni odabrani da se nađu u ovom tekstu. U Tebesti (pisanje još *Tebeste* i *Theveste*) za vreme Flavijevaca i Trajana bila je stacionirana treća legija,¹⁵¹ a posle toga je postala kolonija koja je bila poznata po uzgajanju maslina, ali ne i prasića. Jedini predlog vezan za pitanje kakve veze Korokota ima sa Tebestom je taj da je prasac afričkog porekla.¹⁵² Ako bismo tako bukvalno shvatali ove geografske odrednice, onda bi morao da usledi zaključak da se u vreme pisanja testamenta Korokota nalazi u Tergesti tj. Trstu.

146) Gloss. III 366, 30.

147) Adams, 1990.

148) *Mulier ubi conspexit tam mirifice tutulatam tuam*, Pompon. 96.

149) Kao primer za ovo značenje stavlja upravo *Testamentum porcelli* i još: *si quem voles per noctem cum femina coire non posse, pistillum coronatum sub lecto illius pone* (Marcell. Med. 33, 69), Ottink, TLL X 1, 2216, 39.

150) Bott, 1972, str. 41.

151) Treidler, RE, *Theveste*.

152) Vidi Bott, 1972, str. 41.

Meni se čini najprihvatljivijim rešenje Radermahera¹⁵³ da je u pitanju izraz poput nemačkog *von Pontius zu Pilatus laufen* i španskog *andar de ceca a Meca*, odnosno engleskog *to go from pillar to post* čemu bi u srpskom odgovaralo: *ići od nemila do nedraga*. Takođe ima smisla zapažanje Krola da cela ta rečenica zvuči kao nekakva glupava dečija razbrajalica.¹⁵⁴

De sa ablativom umesto instrumentalnog ablativa je vulgarna upotreba (isti slučaj niže: *de bonis condimentis*).

volo mihi fieri monumentum: nije neobično da se ovakav zahtev nađe u testamentu.¹⁵⁵ Poznat je odeljak iz *Satirikona* u kome Trimalhion daje kamenorescu uputstva za izgradnju njegovog spomenika. (Petr. 71, 5)

vixit annis DCCCC XC VIII S: u većini rukopisa piše *annos* ali je u izdanjima usvojeno *annis* jer u većini natpisa stoji *vixit* sa ablativom a ne sa akuzativom.¹⁵⁶ U nekim rukopisima je S razrešeno u *et semis*, odn. *et menses VI, et sex menses*.

quod si semis vixisset: u vulgarnom latinitetu znatno se proširila upotreba i funkcija veznika *quod*. Postao je nešto poput univerzalnog veznika, pa tako imamo *quod* sa namernim, posledičnim, poredbenim, vremenskim značenjem.¹⁵⁷ Bot misli da se ovde može shvatiti i kao uzročno. U jednom rukopisu je *quod* izmenjeno u *qui*. Međutim, kao najlogičnije rešenje deluje ipak spojeno pisanje: *quodsi*. U tom slučaju *quod* nema funkciju zavisnog veznika već služi samo kao čestica koja pomaže povezivanju dveju rečenica.

mille annos implesset: kaže se o čoveku *annos implere*¹⁵⁸ i to baš u bukvalnom značenju napuniti tj. ispuniti (proživeti): do smrti. U jednom rukopisu stoji pogrešno *annis*, verovatno zbog rimovanja sa *semis*.¹⁵⁹

optimi amatores mei: Bot daje vrlo promućurno i sasvim prihvatljivo objašnjenje za *amatores*: to su ljubitelji svinjskog mesa. Još jedno tumačenje

153) Isto.

154) Kroll, RE, *Testamentum porcelli*.

155) ...*testamenti huius exemplum et poni ad latus monimenti mei*, Test. Dasumii; *Peto, ut monumentum mihi facias dignum iuventuti meae*, Codicilli, a. 175; vidi i Test. Galli cujusdam civis Romani, veliki deo sačuvanog teksta se odnosi na uputstva o spomeniku.

156) Up. Bott, 1972, str. 43.

157) Herman, 2000, str. 90, 91.

158) Ov. *Ep.* 3, 135; Ov. *Met.* 9, 338; Plin. *Nat.* 7, 157, vidi Labhardt, TLL VII 1, 634, 71 i dalje.

159) Bott, 1972, str. 16 i 43.

je da bi ova reč mogla da se odnosi na Korokotine prijatelje, ali s obzirom na to šta se od njih traži, logičnije je da ovakav posao obavi neko ko bi voleo to da pojede, nego neko ko je voleo onoga ko će biti pojeden.

Ipak, valja primetiti da ponovo imamo dvostruko značenje reči, jer kad bi se zanemarili začini i sosovi, molba vezana za posmrtnu pripremu bila bi sasvim na mestu ako je upućena bliskim ljudima.

vel consules vitae: Ne zna se tačno šta se htelo postići ovakvom upotrebom reči *consul*. Ovo mesto iz *Prasećeg zaveštanja* nalazi se u *Thesaurus Linguae Latinae* pri odrednici *consul*: pod *varia*. Nema očigledne veze između ovog i još tri problematična mesta svrstana u tu grupu.¹⁶⁰ Bot ponovo vidi moguće dvostruko značenje: konzula u smislu rođaka i prijatelja koji ga savetuju i brinu o njemu,¹⁶¹ odnosno gospodara koji odlučuju o životu prasca.

cum corpore meo bene faciat: *facere cum* nije baš uobičajena fraza, ali se nalazi još na dva mesta.¹⁶²

bene condit: igra rečima *condere* – *condire*. Pomenuli smo već da nije redak slučaj da zaveštalac u testamentu zatraži od nekoga da se pobrine oko njegove sahrane. To se zove *cura condendi corporis* ili *cura funeris*.¹⁶³

de bonis condimentis nuclei, piperis et mellis: prasac tačno zna kako bi trebalo da bude spremljen: kod Apicija se na šest mesta preporučuje upotreba sve ove tri stvari,¹⁶⁴ doduše ne baš *condimentum nuclei* nego samo *condimentum* i jednom *condimentum aprinum* (ovo je verovatno greška, treba *aprinum*).

in sempiternum: ovo je poznolatinski način da se kaže „zauvek“, nasuprot klasičnom *in perpetuum*. U Vulgati se *in sempiternum* javlja vrlo često, dok ga kod Cicerona npr. uopšte nema. Ciceron često koristi *sempiternus* kao pridev (uz *ignis, memoria, deus, malum* itd.).

160) Lambert, TLL IV 570, 29.

161) Moguća je veza sa glagolom *consulere* pošto *alicui consulere* znači „voditi brigu o nekome“.

162) Hey, TLL VI 104, 14: *Quid...faciam cum responso?*, Querol. 21, 8; *Quid facit cum psalterio Horatius?*, Hier. Ep. 22, 29, 7.

163) *Uti curam condendi corporis mei suspicias*, Just. Dig. 31, 88, 1; *si cui funeris sui curam testator mandaverit*, Just. Dig. 11, 7, 14, 1; *testamentum quoque eius pro irritum habuit omnisque amicitias et familiaritates, etiam quibus ea funeris sui curam moriens demandauerat*, Suet. Tib. 51.

164) Apic. 7, 4, 3; 7, 5, 5; 8, 1, 1; 8, 2, 5; 8, 3, 2; 8, 3, 3.

domini: *dominus pro titulo honoris* najranije je upotrebljeno verovatno kod Petronija.¹⁶⁵ Na ovaj način se moglo obraćati poznaniku ili čak prijatelju, ali samo ako se htelo ukazati poštovanje ili zamoliti za uslugu.¹⁶⁶

qui in meo testamento interfuitis: kod Bota iz nekog razloga nedostaje ovaj deo, ali ga kasnije komentariše, tako da pretpostavljam da ga je slučajno izostavio pri kucanju teksta. Naime, kao što sam primećuje u komentaru (str. 45), pod odrednicom *medius* u TLL¹⁶⁷ stoji korekcija iz *in medio testamento*¹⁶⁸ u *in meo testamento*. Međutim, pod odrednicom *intersum*¹⁶⁹ citirano je ovo mesto iz *Prasećeg zaveštanja* sa varijantom *in medio*. Bez obzira na ove omaške, jasno je da treba čitati *meo*, i jasno je da se *interfuitis* odnosi na svedoke koji su prisustvovali izradi testamenta.

Primer za *in testamento interesse* nalazimo kod Cicerona,¹⁷⁰ a izgleda da su svedoci koristili ovu formulu prilikom otvaranja dokumenta, kako bi potvrdili da su njihovi pečati na testamentu originalni. Sačuvani su neki zapisi sa otvaranja testamenata, od kojih u jednom rukopisu iz VI veka čitamo: *Fl. Bonifacius ... dixit: Ego in hoc testamento interfui, agnosco annuli mei signaculum et superscriptionem meam*. U istom dokumentu nekoliko redova niže ponovo čitamo: *in hoc testamento interfuisse*.¹⁷¹

iubete signari: D'Ors kaže da je ovo čest način formalnog obraćanja svedocima u testamentu, ali Bot ne nalazi potvrdu za tu tvrdnju. Među malobrojnim primerima latinskih testamenata iz *Fontes juris Romani* takođe nema ovakve formule.

Lardio: isto kao u slučaju *Verrinus Lardinus*, ime izvedeno od *laridum*, *lardum* – salo, slanina.

Ofellicus: zabeleženo još i *Offellicus*, *Offellus* izvedeno od *offula/ofella* – diminutiv za *offa* (komadići). Karakteristična je za vulgarni latinitet upotreba novog ili drugačijeg sufiksa (u odnosu na već postojeći), i upravo je slu-

165) "Rogo" inquit "domine, ubi est asturco?" Petr. 86, 7, 4.

166) [Corpus meum] Ursa Serviani domini mei et [... curae commendo...], Test. Dasumii. Vidi i Kapp, TLL V 1, 1925, 19.

167) Bulhart, TLL VIII, 582, 2.

168) Biheler čita *medio*. (vidi Bücheler, 1882.)

169) Szantyr, TLL VII 1, 2283, 81.

170) Cic. *Clu.* 162, 3.

171) Gesta de aper. test. 3, 12.

čaj –*ulus/–ellus* jedan od češćih (kao *porculus:porcellus*, *annulus:anellus*).¹⁷² Recepte za *ofella* (ćufte) daje nam Apicije.¹⁷³

Cyminatus: ime izvedeno od *cyminus/cuminum* – kim; u rukopisima još *Cimenatus*, *Cimitatus*, *Cymatus*, *Cincinatus*.¹⁷⁴ Apicije često preporučuje upotrebu kima za pripremanje veprovine.¹⁷⁵ U odeljku koji se tiče prasetine samo se u jednom receptu pominje kim.¹⁷⁶ Takođe kod Apicija nailazimo na specijalan sos od kima: *cuminatum*.

Lucanicus: *lucanica* – posebna vrsta kobasice iz Lukanije, za koju Apicije daje recept,¹⁷⁷ a pominju je još i Ciceron, Marcijal, Varon i Stacije.¹⁷⁸ Kao lično ime pominje se još u životopisu Karakale, gde je Karakala u šali izgovorio da bi sebi dodao nadimak (cognomen) *Lucanicus* da je osvojio Lukaniju.¹⁷⁹

Tergillus:¹⁸⁰ *tergilla* od *tergum* – koža, kožura kod svinje.¹⁸¹

Celsinianus: varijante čitanja još i *Celsinus*, *Celsanus*, *Celisanus*; čitanje *Celsinianus* usvojeno zato što kod Apicija postoji recept za svinjetinu pod nazivom *Porcellus Celsinianus*.¹⁸² Neki od Apicijevih recepata nose ime po poznatim ličnostima, ali ne znamo nijednu ličnost pod ovim imenom. (U prvom engleskom izdanju Apicija¹⁸³ Veling kao naslov za ovaj recept stavlja *Pig à la Celsinus*, uz napomenu da je Celzin bio Aurelijanov savetnik.)

Ipak, malo je verovatno da je pisac *Prasecég zaveštanja* imao ikakvog Celzina na umu kada je birao ime za svedoka. Pre će biti da je nasumično izabrao recept za prasetinu koji nosi lično ime, pa tako i dodelio ime svedoku broj šest.

172) Bott, 1972, str. 48.

173) Apic. 7, 4.

174) Cincinat je bio diktator 458. p. n. e. Nema nikakve veze sa temom *Prasecég zaveštanja*.

175) Apic. 8, 1, 1; 8, 1, 4; 8, 1, 6; 8, 1, 8; 8, 1, 9.

176) Apic. 8, 7, 2.

177) [*Lucanicarum confectio*] *teritur piper, cuminum, satureia, ruta, petroselinum, condimentum, bacae lauri, liquamen, et admiscetur pulpa bene tunsa, ita ut denuo bene cum ipso subtrito fricetur. cum liquamine admixto, pipere integro et abundanti pinguedine et nucleis inicies in intestinum perquam tenuatim productum, et sic ad fumum suspenditur*, Apic. 2, 56.

178) Cic. *Fam.* 9, 16; Mart. 4, 46 i 13, 35; Var. *L. L.* V, 111; Stat. *Sil.* 4, 9.

179) H. A. *Car.* 5, 6.

180) Kod Bota u latinskom tekstu nedostaje peti svedok, ali ga ima u prevodu i komentaru, tako da je opet u pitanju omaška pri kucanju.

181) *Spatulam porcinam coctam tessellatim concides cum sua sibi tergilla*, Apic. 4, 3.

182) *Porcellum Celsinianum: ornas, infundes pipere, ruta, cepa, satureia sub cute suo et ova infundes per auriculam, et ex pipere, liquamine, vino modico in acetabulum temperas, et sumes*, Apic. 8, 7.

183) Vehling, 1926.

Explicit testamentum porcelli sub die XVI kal. lucerninas Clibanato et Piperato consulibus. Feliciter: obavezan sastavni deo sa podacima o vremenu i mestu sastavljanja testamenta.¹⁸⁴ *Explicit* je oblik nastao u poznom latinitetu, verovatno kao skraćenica za *explicitus (est liber)*. Normalni perfekat glagola *explicare* je *explicavi*, a oblik *explicui* se javlja prvi put kod Vergilija.¹⁸⁵ Jeronim nas obaveštava o tome kako se pravilno završava knjiga: *Igitur ut nos solemus, completis opusculis, ad distinctionem rei alterius subsequenti medium interponere „explicuit“ aut „feliciter“ aut aliquid istiusmodi.*¹⁸⁶

Prevod

Kuvar Magir je rekao: „Dolazi ovamo, rušikućo, riljalo, praseća pobeguljo, danas ću da ti oduzmem život.“

Prasac Korokota je rekao: „Ako sam šta učinio, ako sam šta zgrešio, ako sam neku zdelicu nogama svojim polomio, kumim te, gospodaru kuvaru, poštedi me, usliši, kada te molim.“

Kuvar Magir je rekao: „Odi, momče, dodaj mi nož iz kujne, da pustim krv ovome prascu.“ Sluge uhvatiše prasca, i odvedoše ga, na šesnaesti dan pre lucerninskih kalendi kad ima puno kupusnih klica, za konzula Klibanata i Piperata. I kad je shvatio da mu je mreti, tražio je sat vremena i molio kuvara da mu se dopusti da sačini zaveštanje. Viknuo je roditelje sebi da bi nešto od svoje hrane ostavio njima. Pa reče:

[„Počinje zaveštanje prasetovo.

Marko Grunije Korokota prasac sačinio je zaveštanje.

Pošto nisam mogao da pišem svojom rukom, diktirao sam.]

Ocu svome Verinu Lardinu ostavljam u nasledstvo trideset merica žirova, majci svojoj Veturini krmači ostavljam u nasledstvo četrdeset merica spartanske pšenice, a sestri svojoj Kvirini, čijoj svadbi neću moći da prisustvujem, ostavljam u nasledstvo trideset merica ječma.

A od svoje utrobe ću zaveštati obućarima čekinje, svađalicama gubicu, gluvima uši, parničarima i rečitima jezik, kobasičarima iznutrice, ćufte-džijama butke, ženama preponice, dečacima bešiku, devojčicama rep, homićima mišiće, trkačima i lovcima članke, lopovima papke.

184) Vidi Test. Dasumii, 125; Test. C. Longini, 18.

185) Verg. G. 2, 280.

186) Hier. Ep. 28, 4.

A kuvaru, ime mu se ne pomenulo, putem legata ostavljam tučak i avan koje sam nosio sa sobom od nemila do nedraga: nek' priveže sebi konop oko vrata.

I hoću da mi na spomeniku zlatnim slovima piše:

„Marko Grunije Korokota prasac

živeo je 999 i po godina

i da je poživeo još pola,

napunio bi hiljadu godina.“

Ljubitelji moji il' vi kojima je stalo, molim vas da se za moje telo dobro pobrinite, dobro začinite valjanim prelivima od koštunjavih plodova, biberom i medom, da se moje ime zanevek pominje. Gospodo moja il braćo od tetke, koji ste prisustvovali izradi mog zaveštanja, izvolite potpisati.“

Lardije svojeručno. Ofelik svojeručno. Ciminat svojeručno. Lukanik svojeručno. Tergil svojeručno. Celzinijan svojeručno. Nupcijalik svojeručno.

Svrši se zaveštanje prasetovo dana šesnaestog pre lucerninskih kalendi za konzula Klibanata i Piperata. Srećno.

Summary

In this paper, we have seen some of the possible interpretations of the few problematic places in the *Testamentum porcelli*. The most effective way of understanding the true intention of the unknown author and the purpose of the *Testamentum porcelli* seems to be to first dissect the text, then analyze its pieces separately, and finally put all of them together again in order to see the entire picture. After having done that and hopefully exhausted all the possibilities of interpretation, I think it is safe to conclude that the *Testamentum pocelli* is in fact a parody of the Roman law intended to be funny and amusing, perhaps written by an educated but obviously crude person, which explains the abundance of lascivious insinuations and poor jokes. The obscenity itself must have been the key reason for the popularity of the text among the schoolboys mentioned by Hieronymus.

Literatura

- ADAMS, J. N., *The Latin Sexual Vocabulary*, London, 1990.
- APICIUS, *Cookery and Dining in Imperial Rome*, transl. Vehling, D. J., Chicago, 1926.
- AUBERT, J. J., 'Du lard ou du cochon'? *The Testamentum Porcelli as a Jewish Anti-Christian Pamphlet*, Internationales Josephus-Kolloquium Aarhus 6: 302-336, 2000.
- BOTT, N. A., *Testamentum porcelli. Text, Übersetzung und Kommentar*, Zürich, 1972.
- BRUNS, G., *Fontes iuris Romani antiqui*, Tübingen, 1909.
- BÜCHELER, F., *Petronii saturae et liber priapeorum*, 1882.
- CHAMPLIN, E., *The Testament of the Piglet*, Phoenix 41: 174-83, 1987.
- Corpus glossariorum latinorum* 3, ed. Loewe, G. et Goetz, G., Lipsia, 1892.
- DU CANGE, *Glossarium mediae et infimae latinitatis*, Niort, 1883-1887.
- FLOWER, W., *The Roman Festivals of the Period of the Republic*, London 1899.
- HERMAN, J., *Vulgar Latin*, transl. Wright, R., The Pennsylvania State University Press, 2000.

- MARIOTTI, I., *Cultura classica e filologia*, *Cultura e lingue classiche* 3: 7-17, Roma, 1993.
- QUIRK, R. J., *The Appendix Probi: A Scholar's Guide to Text and Context*, Newark, Delaware, 2006.
- RAMOS Maldonado, S. I., *Términología erótica y efecto cómico en el Testamentum porcelli*, *HABIS* 36: 407-421, 2005.
- Paulys Real-Encyclopädie der classischen Alterumswissenschaft*, Stuttgart, 1894-1973.
- Thesaurus linguae Latinae*, Lipsia, od 1900.
- VÄÄNÄNEN, V., *Introduzione al latino volgare*, Bologna, 1982.

Sadržaj sveske 40 (2011)

Odabrana bibliografija prof. Radmile Šalabalić	5
JOVANA NINKOVIĆ Identitet u nevolji: Odisej u očima drugih	7
DIVNA SOLEIL Les mots d'Aristophane et les mots d'Hippocrate: encore une fois sur le vocabulaire médical d'Aristophane	31
DARKO TODOROVIĆ Eneja kao klasični model rimskog tragičkog junaka	49
IVA MOJSIĆ Vergilijeva i Ovidijeva Didona	67
DUŠAN POPOVIĆ Poezija kao knjiga, knjiga kao glas: jedan poznoantički književni topos viđen kroz prizmu Nonovog poetskog opusa	85
MARIJANA NESTOROV Testamentum porcelli: o smislu i svrsi jedne poznoantičke parodije	103
 Prikazi i saopštenja	
NOEL PUTNIK „Gundalo, Kasnoantička komedija“	139
ANA PETKOVIĆ Međunarodna konferencija Poetics In The Greco Roman-World	145